

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.3.15>

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ УКРАЇНОЮ ФІНАНСОВОГО ACQUIS ЄС

Пацурківський П.С.,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного права
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
ORCID: 0000-0001-5081-7842*

Гаврилюк Р.О.,
*докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри публічного права
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
ORCID: 0000-0001-6750-4340*

Пацурківський П.С, Гаврилюк Р.О. Імплементация Українию фінансового acquis ЄС.

У статті аналізується в постановочному порядку стан імплементации Українию фінансового acquis ЄС. Метою дослідження виступає: з'ясування світоглядних і методологічних проблем імплементации в законодавство України фінансового acquis ЄС; аналіз загальних засад правового регулювання ринку фінансових послуг; осмислення основних здобутків і викликів імплементации acquis ЄС у сфері банківського сектору.

В якості методологічного інструментарію застосовано головно загальнонаукові принципи об'єктивності та історизму, методи порівняльно-правового і функціонального аналізу.

Обґрунтовано висновок, що системного характеру діяльність України в цьому напрямку набула з часу набрання чинності Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. В дослідженні акцентується увага на тому, що у процесі реалізації Угоди внаслідок зміни стратегічної мети співпраці України та Євросоюзу обсяг фінансового acquis ЄС, який належить імплементувати Україні, збільшився у декілька разів, а нові історичні виклики Україні, головно у формі воєнної агресії росії, навпаки, різко скоротили період часу, відведений на його імплементацию. Доведено, що квінтесенція світоглядних і методологічних викликів Україні у цій сфері діяльності зумовлена дуальною природою фінансового acquis ЄС: директиви згідно публічного правового порядку Євросоюзу підлягають обов'язковій транспозиції в національне законодавство держав-членів ЄС, а регламенти такої транспозиції не потребують. В Україні спостерігається в силу останнього значне відставання з імплементацией регламентів. Саме цим пояснюється та обставина, що Україна перебуває нині на третьому рівні – деяка відповідність – з усіх дев'яти щодо імплементации нею фінансового acquis ЄС.

З усіх складових фінансового acquis ЄС Українию наразі у найбільшій мірі імплементовано загальні засади правового регулювання ринку фінансових послуг, а також acquis ЄС у сфері банківських послуг. При цьому Україна не уникла серйозних помилок. Вони стосуються головно хибного сприйняття нею основоположних цілей та механізмів європейського acquis ЄС у сфері банківських послуг, а також запровадження вітчизняним законодавцем не відповідного стандартам Євросоюзу способу захисту порушеного права вкладника системно важливого банку в разі виведення його регулятором з фінансового ринку.

Ключові слова: acquis ЄС; фінансовий acquis ЄС; банківський acquis ЄС; фінансове законодавство України; банківське законодавство України.

Patskurkivskyy P.S., Havrylyuk R.O. Implementation of the EU Financial Acquis by Ukraine.

The article analyzes the status of Ukraine's implementation of the EU financial acquis in a staged manner. The purpose of the study is to clarify the ideological and methodological issues of implementation of the EU financial acquis into Ukrainian legislation; to analyze the general principles of legal regulation

of the financial services market; to comprehend the main achievements and challenges of the EU acquis implementation in the banking sector.

The methodological tools used in this study are mainly the general scientific principles of objectivity and historicism, and the methods of comparative legal and functional analysis.

The author concludes that Ukraine's activities in this area have become systematic since the entry into force of the EU-Ukraine Association Agreement. The study emphasizes that in the process of implementing the Agreement, due to the change in the strategic goal of cooperation between Ukraine and the European Union, the scope of the EU financial acquis to be implemented by Ukraine has increased several times, and new historical challenges to Ukraine, mainly in the form of Russia's military aggression, on the contrary, have sharply reduced the time period allocated for its implementation. It is proved that the quintessence of ideological and methodological challenges for Ukraine in this area of activity is due to the dual nature of the EU financial acquis: directives under the EU public legal order are subject to mandatory transposition into the national legislation of the EU member states, while regulations do not require such transposition. Due to the latter, there is a significant lag in the implementation of regulations in Ukraine. This explains the fact that Ukraine is currently at the third level – some compliance – out of all nine levels of implementation of the EU financial acquis.

Of all the components of the EU financial acquis, Ukraine has implemented the general principles of legal regulation of the financial services market and the EU acquis in the field of banking services to the greatest extent. At the same time, Ukraine has not avoided serious mistakes. They relate mainly to its misperception of the fundamental objectives and mechanisms of the EU acquis in the field of banking services, as well as to the introduction by the national legislator of a method of protection of the violated right of a depositor of a systemically important bank in the event of its withdrawal from the financial market by the regulator which does not meet the EU standards.

Key words: EU acquis; EU financial acquis; EU banking acquis; financial legislation of Ukraine; banking legislation of Ukraine.

Постановка проблеми. Після протистояння збройній агресії росії набуття повноправного членства в Євросоюзі є для України безспірним пріоритетом. Євроінтеграція виявилася одним із найфундаментальніших чинників стійкості України в її боротьбі за самозбереження, свободу та незалежність. Епіцентром євроінтеграції наразі є імплементація Україною у власне законодавство acquis ЄС. Так позначається у Європейському Союзі явище, сенс якого втілено в системі компетенцій, повноважень й обов'язків, які стосуються Євросоюзу в цілому й усіх держав-членів ЄС. Воно включає у себе законодавчі акти, міжнародні угоди, рішення Суду Справедливості ЄС та ЄСПЛ, деякі інші правові акти, які лежать в основі правової системи й правових політик Євросоюзу. Наразі acquis ЄС охоплює більше півтора сотні тисяч сторінок тексту відповідних правових джерел, згрупованих у шести кластерах і поділених тематично на тридцять п'ять глав. Фінансовий acquis Євросоюзу є складовою системи acquis ЄС в цілому. Його ключові правові положення викладені головню у 5, 16, 32 та 33 главах [1; 2]. Нині перед Україною стоїть невідкладна проблема імплементації цього acquis ЄС в національне законодавство. Це вимагає як розуміння його природи, так і сутнісних відмінностей регулювання відповідних суспільних відносин у вітчизняному законодавстві.

Стан опрацювання проблематики. Ступінь наукової розробки проблеми відзначається рядом особливостей. Зокрема, проблематика імплементації Україною фінансового acquis ЄС розроблялася дотично, в тій чи іншій мірі головню вченими-економістами. Так, Б.С. Стенценко ще у 2017 р. проаналізував євроінтеграційні засади розвитку фінансового інфраструктури в Україні [3]. За авторством вчених Інституту економіки та прогнозування НАН України у 2019 р. було оприлюднено спеціальне дослідження щодо деяких питань розвитку фінансових інститутів ЄС крізь призму викликів для фінансової політики України [4]. Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова у 2021 р. було опубліковано узагальнюючу аналітику щодо реалізації Україною європейського вектора розвитку [5], в якій знайшла певне відображення і досліджувана нами проблема.

Вчені фахівці з державного управління Ю.О. Литвин і Р.В. Романчук досліджували євроінтеграційні зміни принципів державного фінансового контролю в законодавстві України крізь призму викликів, пов'язаних зі вступом України в ЄС [6], а Г.Г. Меркотун – проблеми економічного врядування в контексті вимог Євросоюзу до держав-кандидатів та потенційних кандидатів на вступ в ЄС [7].

Певні аспекти проблеми були розглянуті і вченими-юристами. Зокрема, А.О. Кичинська аналізувала питання впливу актів права ЄС на сферу публічних фінансів в Україні [8]. Т. Комарова та А. Лазовські досліджували судову практику Суду Справедливості ЄС з питань верховенства права та її значення для України [9]. С.В. Євдокіменко та С.А. Євдокіменко аналізували Угоду між Україною та ЄС як основу фінансової стабільності в Україні [10]. Проблематика імплементації Україною фінансового *acquis* ЄС у вітчизняній правничій літературі спеціально ще не аналізувалася, тому це дослідження відзначається постановочним характером.

Метою дослідження виступає: з'ясування світоглядних і методологічних проблем імплементації в законодавство України фінансового *acquis* ЄС; аналіз загальних засад правового регулювання ринку фінансових послуг; осмислення основних здобутків і викликів імплементації *acquis* ЄС у сфері банківського сектору.

В якості **методологічного інструментарію** застосовано головно загальнонаукові принципи об'єктивності та історизму, методи порівняльно-правового та функціонального аналізу.

Виклад основних результатів дослідження. Цілеспрямована імплементація Україною фінансового *acquis* ЄС здійснюється з часу набуття чинності та початку реалізації Угоди про асоціацію між Україною й ЄС, передусім її Додатка XVII, який містить стислий виклад зобов'язань України у фінансовому секторі. Зміст та обсяг передбаченої імплементації фінансового *acquis* ЄС з часом не міг не вийти за первісно визначені межі Угоди про асоціацію України та ЄС. З одного боку, нею було охоплено тільки певну частину фінансового *acquis* Євросоюзу, що не мала своєю метою підготовку України до вступу в ЄС. З іншого боку, правова система Євросоюзу динамічно розвивається і у зв'язку з цим цілий ряд попередньо включених в Угоду положень втратили актуальність. Зі зміною стратегічної мети співпраці України й ЄС обсяг фінансового *acquis* ЄС, який належить імплементувати Україні, зріс у рази, а нові історичні виклики Україні, передусім у формі воєнної агресії РФ, навпаки, обернено пропорційно скоротили час, відведений на його імплементацію.

Світоглядні і методологічні проблеми імплементації у законодавство України фінансового *acquis* ЄС ще більше ускладнюються своєрідним дуальним характером європейського фінансового законодавства. Воно складається як з директив, так і з регламентів. Директиви підлягають, згідно публічно-правового порядку ЄС, обов'язковій транспозиції до національного законодавства держав-членів, а регламенти, навпаки, такої транспозиції не потребують. Державам-членам ЄС та державам-кандидатам на вступ в Євросоюз надано право самостійно визначати, як саме імплементувати директиви у національне законодавство (ухвалити новий закон, кодифікувати наявне законодавство і т.д.). Регламенти, навпаки, імперативно охоплюють своїм впливом усі держави-члени, незалежно, імплементовані вони ними чи ні [11, с. 104, 105]. Враховуючи цю особливість регламентів, серед вчених, а також нормотворців нерідко висловлюються пропозиції не обтяжувати себе передчасно транспозицією регламентів, які само собою стануть чинними з першого ж дня набуття державою членства в ЄС. При цьому ними, як правило, не береться до уваги те, що сфера фінансових послуг в ЄС чітко регламентована, тому опанувати всі її регламенти одночасно не спроможна жодна держава.

Можливо, саме вищезазначена позиція певної частини українських законодавців виявилася одним із ключових факторів того явища, що, як зауважили автори чеського «Коментаря до Договору про функціонування ЄС, Договору про ЄС та Хартії основоположних прав ЄС», коли в цілому станом на початок січня 2022 р. Україна виконала понад шістдесят відсотків зобов'язань за Угодою, то «найбільш проблемними залишилися такі напрями, як фінансове співробітництво та боротьба з шахрайством, фінансовий сектор» [12, с. 1755]. Якісно не змінилася ця ситуація, як зазначається в одному з аналітичних оглядів, побудованому за матеріалами звітів Європейської Комісії, і станом на листопад 2023 р.: зі всіх дев'яти існуючих рівнів імплементації законодавства Європейського Союзу в національне законодавство держав-членів показник імплементації його фінансового *acquis* Україною вказував на третій рівень – **деяка відповідність** [13].

Метою цієї імплементації, що принципово важливо, є забезпечення **повної сумісності** фінансового законодавства України з *acquis* ЄС. Крім того, її необхідно досягти, якщо прагнути реального вступу України в ЄС, в усіх базових секторах фінансового законодавства, а саме щодо: 1) загальних рамок правового регулювання ринку фінансових послуг; 2) правового регулювання банківського сектору; 3) законодавчих засад платіжних послуг; 4) правового регулювання контрагентів і клірингу; 5) законодавчих засад емісії цінних паперів; 6) правового регулювання використання бенчмарків й оцінки кредитних рейтингових агентств; 7) законодавчих засад діяльності

інвестиційних фондів; 8) законодавчих стандартів страхової діяльності; 9) правового регулювання ринку віртуальних активів; 10) правових засад цифрової операційної стійкості фінансового *acquis* ЄС.

В Європейському Союзі загальні засади фінансового *acquis* сформульовані в Директиві про ринки фінансових інструментів (MiFID II) [14]. Директива набула чинності з початку січня 2018 р. (вона змінила попередню Директиву MiFID [15], що діяла з 2007 р.) і в Регламенті про ринки фінансових інструментів (MiFIR) [16]. Основними цілями цих актів Євросоюзу є досягнення ефективнішого, прозорішого та ціліснішого правового регулювання фінансових ринків, вдосконалення самих фінансових ринків і посилення захисту фінансових інвесторів. Рамкове правове регулювання Директиви MiFID II має за мету: вдосконалення структури фінансового ринку за рахунок включення у нього організованих торговельних майданчиків і запровадження істотно суворіших правил щодо діяльності всіх торговельних платформ задля вирівнювання умов усіх учасників ринку; поширення вимог щодо прозорості транзакцій на акції, облігації й деривативи; розширення можливостей та посилення захисту інвесторів за рахунок поліпшення управління фінансовими продуктами, запобігання конфлікту інтересів й особливо посилення вимог до розкриття інформації, передусім оцінки інвестиційними компаніями придатності та адекватності їх продуктів для власних клієнтів; вдосконалення регулятором вимог щодо звітності фінансових компаній у напрямку її деталізації й більшої системності; запровадження лімітів позицій для товарних деривативів з метою запобігання маніпуляціям на ринку, підтримки раціонального ціноутворення та умов розрахунків; чіткіше розрізнення між незалежним та ненезалежним фінансовим консультуванням в цілях встановлення досконаліших правил для тих суб'єктів фінансового ринку, які пропонують незалежне консультування.

Регламент MiFIR має за мету практичне забезпечення застосування рамкових правил MiFID II в Євросоюзі в цілому та в необхідній мірі деталізує їх шляхом запровадження уніфікованих правил.

Істотно доповнює вищезазначені акти ЄС Регламент 596/2014 [17] щодо протидії зловживанням на фінансових ринках ЄС. Він зосереджений на протидії недобросовісним суб'єктам, а саме їх інсайдерським операціям, неправомірним передачам ними інсайдерської інформації та маніпулюванням цим ринком.

Відповідне українське фінансове законодавство, метою якого є регулювання аналогічних вітчизняних фінансових ринків, а саме Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» № 1953-IX від 14.12.2021 р., Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення державного регулювання ринків фінансових послуг» № 3498-IX від 22.12.2023 р., Закон України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення державного регулювання та нагляду на ринках капіталу та організованих товарних ринках» № 3585-IX від 22.02.2024 р. продовжують залишатися фрагментарними в їх порівнянні з вищезазначеними актами ЄС, вноормовують окремі сегменти цього ринку і не являють собою систему, еквівалентну MiFID II та MiFIR. Як резонно зауважується в науковій літературі та у вітчизняному експертному середовищі, регуляторна рамка України для ринку фінансових послуг продовжує залишатися істотно вужчою у порівнянні з європейською регуляторною рамкою фінансового *acquis* ЄС.

Законодавчі інструменти запобігання зловживанням на фінансових ринках України на цей час найбільш концентровано надано його суб'єктам у Законі України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», особливо у його версії від 27 квітня 2024 р., а також в оновленій редакції Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків». Порівняння цих інструментів з відповідними правовими інструментами фінансового *acquis* Євросоюзу розкриває їх несистемний характер. І як наслідок, ключовий виклик вітчизняному законодавцю в сфері законодавчого регулювання загальних засад ринку фінансових послуг полягає в необхідності невідкладної та системної імплементації в правове поле України не тільки Директиви MiFID II, але й Регламенту MiFIR та Регламенту 596/2014 фінансового *acquis* ЄС.

Як у ЄС, так і в Україні, як переконає аналіз відповідних суспільних практик, ключова роль в розвитку фінансових ринків належить банківському сектору. Принагідно зазначимо, що цей *acquis* головно регламентує пруденційні вимоги щодо банківського сектору фінансових ринків та врегульовує проблеми неплатоспроможності банків. Його основними системними цілями є: забезпечення стійкості банківського сектору щодо економічних та фінансових стресів в першу

чергу; покращення корпоративного управління та управління ризиками; збільшення прозорості банківських операцій. Банківський *acquis* згідно його природи – це система міжнародних регуляторних стандартів для банків. Він був розроблений та впроваджений в практику Базельським комітетом з банківського нагляду як відповідь на фінансову кризу 2007–2009 рр., звідси згодом дістав найменування Базеля III. До його системних інновацій належать: підвищення мінімальних кількісних та якісних вимог до капіталу; запровадження левериджу як допоміжного заходу щодо ризико-орієнтованих вимог до капіталу; запровадження у практику стандартизованого підходу до оцінки кредитного ризику; імплементація стандартів ліквідності активів; встановлення антициклічного буферу капіталу [18].

Основні правові стандарти стабільності банківського сектору в ЄС базуються на парадигмальній правовій матриці Базеля III. Вони втілені головню в Директиві 2013/36 (CRD IV) [19], що згодом була доповнена Директивою 2019/878 (CRD V) [20], й Регламенті 575/2013 [21]. Перша з цих Директив запровадила правові рамки нагляду для управління банками й ризиками, а також жорсткі регуляторні вимоги щодо них. Друга Директива встановила додаткові екологічні, соціальні та управлінські критерії (ESGs). CRD V деталізує та доповнює CRD IV, акцентує особливу увагу на нефінансових ризиках. Ці Директиви транспоновані в національне законодавство всіма державами-членами ЄС. Вищезазначений Регламент головню містить деталізовані вимоги до капіталу та механізмів фінансування, боргового навантаження й ліквідності банків.

Українська модель транспозиції пруденційних правил у своїх сутнісних проявах подібна до їх моделі у Євросоюзі. Згідно оцінок переважної більшості представників українського експертного середовища законодавче регулювання вітчизняної банківської системи наразі уже відповідає вимогам Базеля III, тобто суголосне вимогам вищезазначених Директив й Регламенту ЄС. Такий висновок базується передусім на фактах внесення вітчизняним законодавцем багатьох змін в Закон України «Про банки і банківську діяльність» та у Закон України «Про Національний банк України», якими було закріплено визначальну роль базових принципів ефективного банківського нагляду Базеля III та норм, які відповідають Регламенту 575/2013 щодо забезпечення уніфікованої методології і процедури наглядових перевірок й оцінки їх результатів.

Ми вважаємо таку оцінку дещо завищеною, тому що вона базується на аналізі агрегованих показників банківської системи загалом (це як своєрідний показник середньої температури всіх хворих по лікарні), тоді як фінансовий *acquis* ЄС в сфері банківського сектору вимагає такої відповідності стандарту від кожного банку. По-друге, при цьому оминаються деякі складні й гострі водночас загальні світоглядні та методологічні питання імплементації *acquis* Євросоюзу, пов'язані із вступом України в ЄС. Нашу версію відповіді на ці питання ми запропонуємо під час порівняльного аналізу правових засад регулювання неплатоспроможності банків.

В Європейському Союзі ці засади визначають передусім Директива 2001/24/ЄС про реструктуризацію й ліквідацію кредитних установ [22], Директива 2013/36/ЄС про засади корпоративного управління в банках [19], Директива 2014/49/ЄС про системи гарантування депозитів [23] і Директива 2014/59/ЄС про встановлення правових рамок для відновлення платоспроможності та врегулювання функціонування кредитних установ й інвестиційних фірм [24]. Сюди ж належать також згадуваний нами Регламент 575/2013/ЄС і Делегований Регламент 2021/9232/ЄС. Квінтенція всіх цих Директив полягає у тому, що їхня рамка зосереджена на **запобіганні банкрутству банків та на підтримці безперебійного функціонуванні банківської системи за мінімального залучення в цей сектор фінансового ринку публічних коштів**. Зазначені нами Регламенти визначають інтегровані юридичні механізми досягнення державами-членами Євросоюзу вищезазначених цілей.

Українське законодавство в цій сфері зосереджене переважно **на гарантуванні депозитів фізичних осіб і забезпеченні стабільності банківської системи**. На досягнення цієї його мети спрямовані юридичні норми й конструкції головню Закону України «Про банки і банківську діяльність» в його найновішій редакції та Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» із змінами та доповненнями. Сенс вимог першого із вищезазначених законів полягає у тому, що він покладає обов'язок з визнання банків неплатоспроможними на НБУ згідно його ж стандартів, обов'язок щодо управління такими банками та їх ліквідації – на Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, деталі цих процедур прописані в другому з названих законів. Задля задоволення законних потреб вкладників збанкрутілого банку ФГВФО згідно чинного законодавства одержує кошти із визначених законодавцем джерел: засновницьких, регулярних та спеціальних

зборів учасників Фонду, а також в необхідному обсязі бюджетні кошти з тим, щоб мати можливість відшкодувати вкладникам їх депозити в умовах воєнного стану в повному обсязі.

Це демонструє явний дисбаланс цілей та механізмів їх законодавчого забезпечення в порівнянні з врегулюванням неплатоспроможності банків в ЄС. Для приведення вітчизняного законодавства в цій сфері банківських відносин у відповідність до законодавства Євросоюзу необхідно перенацілити українське банківське законодавство передусім на попередження виникнення неплатоспроможності чи врегулювання її поза процедурою ліквідації банку. Тільки за останні декілька років Парламентом України було ухвалено з цієї проблематики дев'ять законодавчих актів: шість у 2022 р., один у 2023 р. та два у 2024 р., якими було внесено зміни в базовий Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Зокрема, Законом України № 2180-IX від 01 квітня 2022 р. було розширено повноваження адміністративної ради Фонду та її Голови на: затвердження рішення виконавчої дирекції Фонду щодо залучення безповоротного внеску держави; затвердження рішення виконавчої дирекції Фонду щодо встановлення розміру річної базової ставки регулярного збору, більшого від встановленого ч. 1 ст. 22 базового Закону; затвердження рішення виконавчої дирекції Фонду щодо встановлення значення цільового показника Фонду й строку для його досягнення з дотриманням рекомендацій Ради з фінансової стабільності; ухвалення рішення щодо встановлення тимчасового граничного розміру відшкодування вкладів та депозитів відповідно до абзаців 2-4 ч. 1 ст. 26 базового Закону [25].

Законодавець цим же Законом України розширив компетенцію виконавчої дирекції Фонду за рахунок віднесення до неї повноважень щодо: ухвалення рішення про необхідність залучення кредитів Кабінету Міністрів України, НБУ та/або безповоротного внеску держави; прийняття рішення щодо встановлення розміру базової річної ставки регулярного збору у Фонд, більшого за встановлений ч. 1 ст. 22 вищезазначеного Закону; ухвалення рішення щодо встановлення значення цільового показника Фонду й строку для його досягнення; ухвалення рішення щодо здійснення перерахувань у Державний бюджет України відповідно до базового Закону; прийняття рішення щодо збільшення на визначений період розміру базової ставки регулярного збору до Фонду в разі надання Радою з фінансової стабільності пропозицій відповідно до ч. 3 ст. 19 базового Закону [25]. Український законодавець також суттєво розширив юридичний інструментарій Фонду, вдосконалив порядок формування його коштів і перелік джерел такого формування, оптимізував юридичний режим нормативних актів Фонду [25].

Чи не найскладнішим виявилось розроблення й ухвалення Парламентом України Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення державного регулювання та нагляду на ринках капіталу та організованих товарних ринках» № 3585-IX від 22 лютого 2024 р., який більш відомий в Україні як закон про посилення повноважень НКЦПФР. Труднощі у появі цього закону були зумовлені передусім об'єктивними чинниками – особливо складним і суперечливим предметом законодавчого регулювання, інноваційною концепцією правового статусу, компетенції й повноважень НКЦПФР, імплементацією у законодавство України апробованих юридичних конструкцій і правил правового регулювання таких ринків у значно розвинутіших державах світу.

Аналіз тексту ухваленого Закону переконає, що він суттєво підвищив інституційну спроможність НКЦПФР як регулятора ринків капіталу та організованих товарних ринків, розширив її компетенцію і повноваження, закріпив гарантії незалежності НКЦПФР, удосконалив законодавчі норми щодо міжнародної співпраці Комісії, побудови дієвої системи нагляду на ринках капіталу та організованих товарних ринках згідно з Принципами IOSCO, які перш за все мають за мету створення й функціонування ефективної системи запобігання зловживанням на відповідних ринках. Вищезазначений акт парламенту передбачив пряму заборону фінансових пірамід і механізми запобігання та боротьби зі спробами їх створення, протидію маніпулюванню, інсайдерській торгівлі й незаконному використанню інсайдерської інформації. Закон не тільки суттєво посилив фінансову стійкість України під час російсько-української війни, але і значно наблизив її фінансове законодавство до такого ж законодавства ЄС.

Якісно оновилися в умовах воєнного стану законодавчі засади діяльності Рахункової палати. Вона наділена конституційно-правовим статусом, тому має особливий вплив на стійкість фінансового сектору держави. Ці зміни найбільш концентровано відобразилися в Законі України «Про

внесення змін до Закону України «Про Рахункову палату» та деяких інших законодавчих актів України» № 4042-IX від 30 жовтня 2024 р. Зокрема, ним суттєво посилено інституційний статус і повноваження цієї інституції: Рахункову палату визначено як вищий державний колегіальний орган фінансового контролю (аудиту); систему професійних документів INTOSAI (IFPP) взято за основу організаційно-методологічних засад здійснення Рахунковою палатою зовнішнього фінансового контролю (аудиту); розширено повноваження Рахункової палати на аудит діяльності суб'єктів господарювання державного та комунального сектору економіки та на аудит коштів, отриманих від іноземних держав, ЄС, закордонних і міжнародних фінансових установ, донорських організацій у вигляді кредитів (позик), грантів, прямої фінансової та іншої допомоги та на кошти фондів загальнообов'язкового державного соціального й пенсійного страхування; Рахунковій палаті надано повноваження проводити аудит консолідованої фінансової звітності суб'єктів державного сектору та публічних бюджетів.

Закон відчутно зміцнив гарантії незалежності Рахункової палати: унеможливив припинення чи обмеження її повноважень у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України чи дострокового їх припинення у зв'язку із введенням воєнного чи надзвичайного стану; передбачив обов'язковість отримання висновку Рахункової палати на будь-який законопроект, що стосується її повноважень або діяльності; установив, що у випадку не врахування в законі про Державний бюджет України пропозицій Рахункової палати про її фінансове забезпечення Уряд України повинен аргументувати свою позицію. Але не на всі виклики, які постали перед Рахунковою палатою, законодавець дав відповіді. Це стосується головно подальшого зміцнення її незалежності.

Ще одна актуальна проблема імплементації банківського *acquis* ЄС у відповідне законодавство України проявилася Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури виведення з ринку банку в умовах воєнного стану» № 3111-IX від 29 травня 2023 р. В ньому, зокрема, йдеться про те, що «**єдиним способом захисту прав осіб, які зазнали шкоди, збитків внаслідок виведення з ринку системно важливого банку з підстав визначених пунктом 15 розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про банки і банківську діяльність», є відшкодування завданої шкоди, збитків... виключно за рахунок коштів держави (держав), що здійснила (здійснила) або здійснює (здійснюють) збройну агресію проти України...**» [26].

Це де-юре суттєво звужує право власника такого депозиту на вибір способу захисту його порушеного права, більше того, де-факто відтермінує можливість його здійснення на невизначений час, надає цьому його праву умовного характеру. Запроваджений вітчизняним законодавцем спосіб захисту порушеного права вкладника банку прямо суперечить ст. 5 Директиви 2014/49/ЄС та несумісний зі ст. 1 Першого протоколу до «Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод», а також із прецедентною практикою ЄСПЛ [27; 28]. При цьому слід взяти до уваги, що друге та третє з названих джерел, взяті разом, є однією із правових та ціннісних підвалин правового публічного порядку Євросоюзу. З цього очевидно, що обрана законодавцем України юридична конструкція захисту порушеного права вкладника банку в Законі України № 3111-IX від 29 травня 2023 р. не наближає Україну до її вступу в ЄС.

Про особливу роль останньої складової фінансового *acquis* ЄС вважаємо за необхідне сказати детальніше. Зокрема, в результаті спеціального дослідження нами проблеми «Податкове право Європейського Союзу як цінність» з'ясувалося, що рішення ЄСПЛ застосовуються як ціннісні орієнтири та матриці при розгляді Верховним Судом податкових спорів в Україні, передусім в обґрунтуванні ним презумпцій переваги сприятливого тлумачення національного законодавства в інтересах платника податків, правомірності дій платника податків за наявності суперечливих приписів законодавця та принципів: справедливого балансу між вимогами публічного інтересу і захистом права платника податків на мирне володіння майном; його легітимного очікування на отримання прибутку від підприємницької діяльності; суто індивідуальної юридичної відповідальності платника податків і належного врядування публічного суб'єкта та ряду інших принципів [29, с. 17-18].

Такою ж атрибутивною складовою фінансового *acquis* ЄС, як доведено у вищезазначеному монографічному дослідженні, виступають рішення Суду Справедливості Європейського Союзу [30]. Йдеться передусім про його парадигмальні висновки щодо статусу Установчих Договорів ЄС як конституційної хартії Євросоюзу (вперше обґрунтований в рішенні Суду Справедливості у справі *Parti ecologiste “Les Verts” v. European Parliament* [31]), про принцип верховенства права ЄС

(вперше обґрунтований в рішенні Суду Справедливості у справі *Flaminio Costa v. E.N.E.L.* [32]) та принцип прямої дії права Євросоюзу (вперше обґрунтований в рішенні Суду Справедливості у справі 26/62 *Van Gen den Loos* [33]).

Наприкінці викладу цього сюжету дослідження вважаємо за необхідне звернути увагу на принципову відмінність методологічної функції рішень ЄСПЛ і Суду Справедливості для України та її суб'єктів права. Якщо обов'язковість рішень ЄСПЛ для останніх слідує з ратифікації Україною Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод та передбачена спеціальним Законом України [34], то на рішення Суду Справедливості ЄС до набуття Україною повноправного членства в Євросоюзі така обов'язковість не поширюється. Водночас жодного законодавчого акту ЄС, в тім числі і фінансового *acquis* ЄС, неможливо адекватно зрозуміти або витлумачити поза застосуванням приписів цього Суду. Вони поки що мають для суб'єктів права в Україні принципове світоглядне, пізнавальне і критеріальне значення.

Висновки. Цілеспрямована імплементація Україною фінансового *acquis* ЄС є одним з її безспірних пріоритетів. Системна діяльність України в цьому напрямку розпочалася з часу набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, передусім її Додатка XVII, який містить стислий виклад зобов'язань України у фінансовому секторі. Зміст та обсяг цієї імплементації динамічно змінювався в часі. З одного боку, спершу нею було охоплено лише частину фінансового *acquis* Євросоюзу, оскільки Угода не переслідувала мету підготовки України до вступу в ЄС. З іншого боку, правова система Євросоюзу динамічно розвивається й у зв'язку з цим цілий ряд попередньо включених в Угоду положень в процесі її імплементації втратили актуальність. Зі зміною стратегічної мети співпраці України та Євросоюзу обсяг фінансового *acquis* ЄС, який належить імплементувати Україні, збільшився у декілька разів, а нові історичні виклики Україні, головню у формі воєнної агресії, навпаки, різко скоротили відлік часу, відпущений на його імплементацію.

Ще більше ускладнили перебіг імплементації фінансового *acquis* ЄС у фінансове законодавство України світоглядні та методологічні проблеми, що постали перед Україною у зв'язку з цим. Їх квінтесенція полягає в тому, що фінансовий *acquis* ЄС включає у себе як директиви, так і регламенти. Директиви підлягають, згідно концепції публічно-правового порядку ЄС, обов'язковій транспозиції у національне законодавство держав-членів, а регламенти, навпаки, такої трансформації не потребують. В Україні в силу останнього спостерігається значне відставання з імплементацією регламентів. Саме цим пояснюється та обставина, що Україна перебуває нині на третьому рівні – деяка відповідність – з можливих дев'яти щодо імплементації нею фінансового *acquis* ЄС.

З усіх складових фінансового *acquis* ЄС Україною наразі у найбільшій мірі імплементовано загальні засади правового регулювання ринку фінансових послуг, а також *acquis* ЄС у сфері банківських послуг. При цьому Україна не уникла серйозних помилок. Вони стосуються головню хибного сприйняття нею основоположних цілей та механізмів європейського *acquis* ЄС у сфері банківських послуг, а також запровадження вітчизняним законодавцем не відповідного стандартам Євросоюзу способу захисту порушеного права вкладника системно важливого банку в разі виведення його регулятором з фінансового ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. European Commission. *Acquis*. Official web-site. URL: <https://eur-lex.europa.eu/search.html?scope=EURLEX&text=acquis&lang=en&type=quick&qid=1737048076918>.
2. Кичинська А.О. Акти права Європейського Союзу (*acquis* ЄС) в сфері публічних фінансів та їх імплементація у законодавство України. *Київський часопис права*. № 3, 2023. С. 87–91.
3. Стеценко Б.С. Євроінтеграційні засади розвитку фінансової інфраструктури в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Вип. 14, 2017. С. 142–146.
4. Розвиток фінансових інститутів ЄС та виклики для фінансової політики України: монографія / Борзенко О.О, Богдан Т.П., Шаров О.М. та ін.; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. Київ, 2019. 372 с.
5. Україна: 30 років на європейському шляху /Ю. Якименко та ін.; Український центр економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова. Київ: Заповіт, 2021. 392 с.

6. Романчук Р.В., Литвин Ю.О. Євроінтеграційні зміни принципів державного фінансового контролю у законодавстві України згідно з прийнятою державою програмою вступу до ЄС. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 4 (10), 2023. С. 158–173.
7. Меркотун Г.Г. Економічне врядування в контексті вимог Європейського Союзу до країн-кандидатів та потенційних кандидатів на вступ. *Публічне управління та митне адміністрування*. № 3 (42), 2024. С. 61–67.
8. Кичинська А.О. Акти права Європейського Союзу (acquis ЄС) в сфері публічних фінансів та їх імплементація у законодавство України. *Київський часопис права*. № 3, 2023. С. 87–91.
9. Судова практика Суду Справедливості ЄС з питань верховенства права та її значення для України: посібник. Київ: PRAVO-JUSTICE, 2024. 52 с.
10. Євдокіменко С.В., Євдокіменко С.А. Угода України з Європейським Союзом – основа фінансової стабільності в Україні. *Європейські перспективи*. № 1, 2021. С. 174–181.
11. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: навч. посібник. Пер. з англ. Київ: ТОВ «Знання», КОО, 2002. 381 с.
12. Томашек М., Šmejkal V. та ін. Коментар до Договору про функціонування ЄС, Договору про ЄС та Хартії основоположних прав ЄС. Прага: Wolters Kluwer ČR, 2024. 1781 с.
13. Кандидатські перегони: хто випереджає Україну на шляху до ЄС та чи реально їх наздогнати. *Європейська правда*. 13 листопада 2023. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/11/13/7173415>.
14. Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU (recast) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0065>.
15. Directive 2004/39/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on markets in financial instruments amending Council Directives 85/611/EEC and 93/6/EEC and Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 93/22/EEC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2004/39/oj/eng>.
16. Regulation (EU) No 600/2014 of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Regulation (EU) No 648/2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/600/oj/eng>.
17. Regulation (EU) No 596/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on market abuse (market abuse regulation) and repealing Directive 2003/6/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directives 2003/124/EC, 2003/125/EC and 2004/72/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/596/oj/eng>.
18. Basel Committee on Banking Supervision, Bank for International Settlements, strengthening the Resilience of the Banking Sector: Consultative Document 13 (2009). URL: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/fsr/art/ecb.fsrart201012_02.en.pdf.
19. Directive 2013/36/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms, amending Directive 2002/87/EC and repealing Directives 2006/48/EC and 2006/49/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/36/oj/eng>.
20. Directive (EU) 2019/878 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 amending Directive 2013/36/EU as regards exempted entities, financial holding companies, mixed financial holding companies, remuneration, supervisory measures and powers and capital conservation measures. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0878>.
21. Regulation (EU) No 575/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on prudential requirements for credit institutions and investment firms and amending Regulation (EU) No 648/2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/575/oj/eng>.
22. Directive 2001/24/EC of the European Parliament and of the Council of 4 April 2001 on the reorganisation and winding up of credit institutions. OJ L 125, 05/05/2001, p. 15–23. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0024>.
23. Directive 2014/49/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on deposit guarantee schemes (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/49/oj/eng>.
24. Directive 2014/59/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 establishing a framework for the recovery and resolution of credit institutions and investment firms and

- amending Council Directive 82/891/EEC, and Directives 2001/24/EC, 2002/47/EC, 2004/25/EC, 2005/56/EC, 2007/36/EC, 2011/35/EU, 2012/30/EU and 2013/36/EU, and Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 648/2012, of the European Parliament and of the Council. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/59/oj/eng>.
25. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб. Закон України № 2180-IX від 01.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20#Text>.
 26. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури виведення з ринку банку в умовах воєнного стану. Закон України № 3111-IX від 29.05.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3111-20#Text>.
 27. *Beyeler v Italy*, Judgment and merits, App no 33202/96, 5th January 2000, European Court of Human Rights [ECHR]; Grand Chamber [ECHR]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58832%22%5D%7D>.
 28. *Dacia S.R.L. v. Moldova*, Judgment, App no 3052/04, 18th March 2008, The European Court of Human Rights (Fourth Section) [ECHR]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-85480%22%5D%7D>.
 29. Гаврилюк Руслана, Пацурківський Петро. Передмова. В кн. *Податкове право Європейського Союзу як цінність*: колективна монографія / Р.О. Гаврилюк, П.С. Пацурківський, В.В. Хогуляк та ін.; за ред. проф. Р.О. Гаврилюк. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. С. 9–18.
 30. Руслана Гаврилюк. Основоположні принципи податкового права ЄС як цінність. В кн. *Податкове право Європейського Союзу як цінність*: колективна монографія / Р.О. Гаврилюк, П.С. Пацурківський, В.В. Хогуляк та ін.; за ред. проф. Р.О. Гаврилюк. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. С. 166–323.
 31. *Parti ecologiste «Les Verts» v. European Parliament*, Judgment of 23rd April 1986, ECR. URL: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61983J0294>, P. 1365.
 32. *Case 6/64, Flaminio Costa v. E.N.E.L.* Judgment of the Court of 15 July 1964. European Court Reports. P. 585. URL: <https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?jsessionid=A046BCD6EFDE5C225B7F35D05DBF0F22?text=&docid=8731>.
 33. *Case 26/62, Van Gend en Loos v Administratie der Belastingen.* (1965). (2012) 1. 204-9. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-26/62>.
 34. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. Закон України № 3477-IV від 23 лютого 2006 року. *Відомості Верховної Ради України.* 2006. № 30. Ст. 260.